

roztržičnost. Mozaikovitost je dána tím, že Bratislava jako město multietnické a multikulturní, stejně tak jako vybraný časový úsek 19. a 20. století jako doba velkých politických a sociálních změn (změn státních útvarů, režimů, městských elit, změn daných procesy industrializace, urbanizace a nacionalismu) nabízejí pro zkoumání, vytváření, reprodukování a instrumentalizace obrazů tohoto města množství možností. Kromě toho autoři jednotlivých kapitol vycházejí z různých pramenů (tisk, oficiální publikace, hmotné doklady v podobě architektonických děl, pomníků, ale také performativní akty jako oslavy). Konečně ne všechny studie sledují v úvodu vytyčený cíl, totiž primárně studium mentálních reprezentací/obrazů města. Kolektivní monografie je tak souborem případových studií, které však dovolují v určitých oblastech sledovat kontinuitu (a to i když se nové elity často snažily překrýt „obrazy“ z předcházejícího období), v jiných objevovat diskontinuitu a nabízejí množství materiálu ke komparaci.

Jana Nosková (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Josef Grulich, MIGRACE MĚSTSKÉHO A VESNICKÉHO OBYVATELSTVA. FARNOST ČESKÉ BUDĚJOVICE 1750–1824. *České Budějovice 2013 (Monographia Historica, Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis sv. 13), 391 s.*–

Autor se dlouhodobě zabývá studiem demografických poměrů v jižních Čechách, zejména migrací – mobilitou venkovského obyvatelstva v 16. až 18. století. Pro historickou etnologii jsou významné i jeho pří-

spěvky o svatebních a křesťanských obřadech na venkově raného novověku a sňatkové migraci jihočeských poddaných, nebo jeho monografie *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16.–18. století* (Monographia historica, sv. 10, České Budějovice 2008).

V posuzované monografii si položil náročný úkol: na rozboru pramenů farnosti České Budějovice z let 1750–1824 doplnit a ověřit platnost zobecněných závěrů dosavadní literatury o migracích městského a vesnického obyvatelstva. Jak ukazují výzkumy v poslední době, je to schůdná cesta jak propojit mikro- a makrohistorické bádání a obohatit dosavadní poznatky. Což platí jak pro historiografii, tak studia etnologická či historicko-antropologická. Grulich je pro to vybaven dostatečnou teoretickou i metodickou erudicí, jak ukazuje první rozsáhlá kapitola monografie, věnovaná současným světovým teoriím migrací, včetně vymezení základního demografického pojmosloví. Tato pasáž, přinášející aktuální přehled hlavních migračních teorií a kriticky zvažující možnosti jejich užití vzhledem k povaze českých pramenů, je vkladem, s nímž by se měl seznámit každý etnolog, zabývající se příbuznou problematikou.

Období, jímž se autor zabývá, bylo poznamenáno důsledky válek a krizí, jež značně ovlivňovaly sociální podmínky života obyvatel. Stejně tak vlnami epidemií, vzhledem k tehdejší hygienickým poměrům zpravidla s katastrofickými následky. Středoevropské oblasti tehdy postihl i poslední hladomor. Zároveň to byla doba výrazných změn sociální stratifikace venkova, v českých oblastech přibývajících podílu nižších sociálních kategorií domkářů a podruhů, rodin s větší pracovní migrací. Grulich si všímá i těchto vlivů a zvažuje,

nakolik lze poznatky z budějovického mikroregionu zobecnit. Týká se to vývoje pracovních i sňatkových migrací v souvislosti s dalšími demografickými ukazateli, genderových rozdílů a v této krajině i národnostních poměrů (německé a české etnikum). Jeho závěry potvrzují dosavadní zjištění, že starší literatura přeceňovala význam některých státních nařízení a opatření, zejména patentu o zrušení nevolnictví, pro sňatkovou a pracovní migraci. Pozornost by si v té souvislosti zasloužily další státní akty, především familiantské zákony, týkající se židovského obyvatelstva, dále toleranční patent vzhledem ke sňatkové strategii členů rozdílných konfesí. V závěrech o sňatkové strategii, kde Grulich poukazuje na to, že prosazování se týkalo zejména zámožnějších venkovských vrstev, bych přece jen rozlišila geografický rádius u selských snoubenců a sňatky mlynářů. Jak ukazují dosavadní genealogické studie, mlynáři vyhledávali pro své děti partnery častěji i ve vzdálenějších končinách než sedláci a také strategie pracovních možností tu vykazovala větší rozptyl. To se týká rovněž svobodnických rodin na venkově. Pro realizaci sňatkových strategií nelze pomíjet význam farních obvodů, ale též spádových tržních okruhů. Nermalou úlohu sehráli též dohazovači (družbové, kecalové, řečníci, tlampači, smlouvčí apod.), jejichž působení je v uvedeném období v jihočeské oblasti doloženo matrikami a historicko-etnografickými výzkumy.

Autor monografie velice přesvědčivě představil základní demografické ukazatele (natalita, mortalita) v souvislosti se vzájemnou migrací mezi venkovem a městem, upozornil na větší úmrtnost městských obyvatel v důsledku stěsnání v nehygienických podmínkách. Ovšem pracovní migrace, zejména sociálně slabších venkovských

skupin (svobodní: služky, nádeníci, řemeslníci tovaryši), doplňující populační úbytek městského obyvatelstva, byla chronická. Grulichův výzkum rovněž potvrzuje, že geografická mobilita ve větší míře odráží demografický vývoj v souvislosti s uplatňováním patrimoniálního dědického práva ve smyslu disciplinace poddanského obyvatelstva. A to nejen v otázce dědiců gruntů, ale rovněž těch, kteří měli na usedlostech své dědické podíly, splácené v dlouhodobých splátkách (vejruňcích) zapisovaných do gruntovních knih vedených patrimoniálními úřady, což je v daném období ještě stále nutilo dodržovat urbaniální právní normy. Monografie zohledňuje předpoklady urbanizace, nově vznikající ekonomické poměry, houstnoucí městskou zástavbu a postupnou změnu sociální skladby, umožňující venkovským imigrantům uplatnit se v daleko větší míře než dříve. Na přelomu 18. a 19. století začaly migrace rovnocenně doplňovat přirozenou proměnu populačního a sociálního vývoje.

Monografie Josefa Grulicha je vybavena nezbytnými přehlednými tabulkami a grafy, prokazujícími vyslovené závěry, účelný ilustrační doprovod názorně přispívá k výkladu. Práce je významným příspěvkem dnešního interdisciplinárního pojetí výzkumu, který udržuje nezbytnou rovnováhu mezi teoretickými východisky a předpoklady a erudovanými výsledky badatelské práce. Obecné otázky rozšiřuje a teorie ověřuje neobyčejně poctivým mikrohistorickým bádáním. To je smysluplná cesta k překonávání dnes poměrně často opakovaných dogmaticky přejímaných „virtuálních“ teoretických floskulí, které, pokud se neopírají o podstatný základní výzkum, mění se v moderní scholastiku a s vlastním vědeckým poznáním mají málo společného.

Lýdia Petráňová (EÚ AV ČR, v. v. i.)